

Pregó de la festa major de reus, 24 de juny de 2000

REUS, ENMIG DE LA SOCIETAT DEL CONEIXEMENT I DEL LLEURE

Josep-Francesc Valls i Giménez
catedràtic d'ESADE-Universitat Ramon Llull i periodista

Estava llegint La ignorància de Kundera, a l'edició de Tusquets Editors. Els confesso que m'agrada aquest autor bohemí que ha escrit a l'exili de París el bo i millor de la seva producció literària. I m'agrada perquè tinc la certesa d'haver viscut en una mansarda tan pobra com la que ell reflecteix a la seva novel·la La lentitud, quan vaig estar estudiant a la capital de França l'any 1975. Des de llavors, l'admiro, me'l sento molt proper. Però no he vingut aquí a recordar els meus vells temps de crític literari o un dels millors anys de la meua vida, a París. Estava llegint Kundera -deia- quan l'alcalde em va trucar des del mòbil, poc abans de sortir ell cap a Cuba, per proposar-me fer el pregó de la Festa Major. No els vull pas mentir: li vaig dir immediatament que em feia molta, moltíssima il·lusió. En acabar aquella grata conversa, emocionat, vaig tornar al llibre de Kundera.

«Al llarg dels vint anys d'absència d'Ulisses, els habitants d'Ítaca en guardaven molts records, però no l'enyoraven. Ulisses s'enyorava i, en canvi, no recordava gairebé res. Es pot entendre aquesta contradicció tan curiosa si es té en compte que la memòria, perquè pugui funcionar com cal, ha d'estar sotmesa a un entrenament incessant: si no s'evoquen els records, un cop i un altre, en les converses entre amics, els records se'n van. Els emigrats reagrupats en colònies de compatriotes s'expliquen fins a la náusea les mateixes històries, que esdevenen així inoblidables. Però aquells que no freqüenten els compatriotes, com Irena [la protagonista de Kundera] o Ulisses, pateixen ine vitablement d'amnèsia. Com més forta és la seva nostàlgia, més es va buidant de records. Com més s'enyorava Ulisses, més oblidava. Perquè l'enyor no intensifica l'activitat de la memòria, no desperta records, en té prou amb ell mateix, amb la seva pròpia emoció, de tan absort com està en el seu propi dolor. Un cop va haver mort els temeraris que es volien casar amb Penèlope i regnar a Ítaca, Ulisses va haver de viure amb gent que no coneixia. Per afalagar-lo, li repetien contínuament tot el que recordaven d'ell abans de marxar a la guerra. I, convençuts que no l'interessava res que no fos la seva Ítaca (¿com podien pensar una altra cosa si ell havia recorregut la immensitat dels mars per tornar-hi?), li explicaven un cop i un altre el que havia passat durant la seva absència, àvids de respondre-li totes les preguntes. Res no el podia fastiguejar més. Només esperava una cosa; que li diguessin d'una vegada: "Explica't!" I és l'única cosa que no li van dir mai.» Ulisses -el clàssic al qual es refereix Kundera, perquè el de Joyce el qui millor el coneix al món és en Joaquim Mallafré(i la protagonista d'aquest llibre de Kundera havien viscut més temps fora del seu país que a casa seva. Ulisses era d'Ítaca; Irena, de Praga? Sóc de Reus, jo, em preguntava en aquell moment? Ignorància, enyorança, melangia, amnèsia, oblit, sofriment: aquesta és la relació amb el meu poble? El text de Kundera em metrallava el cap i, per altra banda, les paraules de l'alcalde m'invitaven a fer el pregó, em feien tornar al si matern. Jo vaig néixer a Reus el 1947, quatre anys després que Enrique i Marina, els meus pares, vinguessin aquí. A ell el van nomenar inspector de la Renfe, a l'estació, i a la mare, telegrafista a Telègrafs.

Venien de l'Aragó, la seva terra. Ambdós càrrecs eren de funcionaris dels dos cossos més baixos de l'Estat. A Reus vaig viure els 9 primers anys; els altres nou, al seminari de

Tarragona. En sortir del seminari, me'n vaig tornar a casa i em vaig quedar, de nou, a Reus, durant un any i mig a tot estirar. Després, mentre estudiava a Navarra i a Barcelona, hi vaig tornar alguns caps de setmana, algunes vacances; moltes activitats, però sempre de pas per la meua ciutat: el Fòrum Joventut, el cine-fòrum del Centre de Lectura, les col·laboracions a La Tartrana, a la revista del Centre de Lectura. I vaig fer d'escolanet per tots els convents i les parròquies amb els mossens Domènech. Posteriorment, retorns més intensos, com el de quan vaig venir a dirigir el Mestral. Encara que el seu final fos dolorós, hi havia projecte i tant que n'hi havia!(, un projecte intercomarcal, l'únic que a mi, de Reus, m'interessava i m'interessa ("...un vent fresc, amic, un vent nostre des d'avui pujarà al vespre del mar a la Conca, a l'Alt Camp, al Priorat, a la Ribera, i al matí baixarà al Tarragonès i al Baix Camp..." escrivia en la meua primera carta al director, de la qual mai no vaig dimitir); i també hi havia molts projectes. Hi havia equip humà - excel·lent equip humà - només cal veure la volada posterior de quasi tots els membres de l'equip.

Però no hi havia empresa ni ganes de crear l'organització necessària, per tal que fos un periòdic independent com la majoria dels promotors volíem que fos. No va ser una anècdota que nasqués el Mestral en néixer l'Entesa dels Catalans i que morís quan aquesta va desaparèixer, amb l'objectiu de destruir la "imposició de la dimissió de la nostra llengua", com deia l'Anton Borrell al primer número. Perquè aquella filosofia hauria pogut sobreviure anys i dècades. Sóc de Reus perquè he nascut en aquest indret, o sóc de Tarragona, de Navarra, de Barcelona, de París o de Tòquio, on he viscut llargues temporades de la meua vida? Fins i tot vaig "trair" el meu poble, quan vaig acceptar l'encàrrec d'escriure La Guia Secreta de Tarragona, encàrrec que em va fer el reusenc Josep Maria Carandell. A l'acte de presentació del llibre, a la presó de Pilats, amb Maria Aurèlia Capmany i Jaume Vidal Alcover, alguns tarragonins em van preguntar com era que un reusenc havia gosat escriure-la; i alguns reusencs em van dir que traïa el meu poble. Als tarragonins que m'ho van preguntar els vaig respondre que l'editorial no havia trobat cap tarragoní capaç d'escriure-la i que per això ho havia demanat a un reusenc; als reusencs que em retreien escriure un llibre sobre Tarragona, no els vaig pas respondre. A la plaça dels Màrtirs vaig agafar una pulmonia: suat com un dofí, només feia que beure aigua a la font com un desesperat, una tarda en sortir del Col·legi de la Presentació, el de les monges franceses. La malaltia em va fer retardar la primera comunió. Guardo una foto amb tota la família i el "tío Evaristo" sempre al costat; som a les escales, aquelles que baixaven de la capella, davant del pati on el senyor Labata em feia fer gimnàstica. Però no em vull escapar de dialèctica Reus-Tarragona. La mare s'estava a la finestreta de Telègrafs, rebent telegrams; feia torns de les vuit del matí a dues de la tarda, o de les dues de la tarda a les deu de vespre, setmana rere setmana. Era exquisida treballant, "doña" Marina. Atenta i molt curiosa a comptar les paraules de cada text, que recollia, la majoria de les vegades, la compra i venda i els preus dels fruits secs, del pinso o del pollastre en els mercats on, durant els anys seixanta i setanta, Reus encara manava. Ma mare complia la norma. En una de les campanyes en defensa de la llengua -a la transició política, podria ser quan Suárez va dir aquella bestiesa que el català no servia com a llengua científica-, la consigna era anar a enviar telegrams de protesta a Madrid. N'hem parlat, d'això, alguna vegada amb en Xavier Amorós, i ell sempre tenia en compte el tracte exquisit de ma mare a la finestreta de Telègrafs.

En aquella època, en què jo venia molt sovint a Reus i vivia més al Centre de Lectura que

no pas a casa, vaig anar a Tarragona a enviar el meu telegrama on també, per cert, me'l van rebutjar(per evitar fer-ho a Reus, on ma mare no ho permetia perquè respectava la norma que els telegrams no es podien enviar en català. Heus aquí que m'estic preguntant si sóc de Reus o si no en sóc, quan resulta que la meitat de la meua audiència del Carrer dels Diners, durant els darrers 13 anys, ho sap perquè ho dic constantment i alguns, en correspondència privada, em diuen que em passo. Heus aquí que a ESADE em fan conya constantment amb això de Reus; heus aquí que a l'Europa em recorden quants dies falten per guanyar al Reus de futbol; heus aquí... Un és d'on és i d'on vol ser, i d'on són els seus afectes. I els meus afectes sempre han fet olor de fruita seca, de coca de cirera pel Corpus, de Centre de Lectura, de Campanaret, de modernisme ben precís de la Casa Navàs, de tomb d'arrabals, de poema de Xavier Amorós o de Gabriel Ferrater, de progressisme d'una ciutat, del meu poble: de Reus. I val a dir que els que no vivim allà on vam néixer ens haurem d'identificar cada cop més davant nosaltres mateixos per sentir-nos vius.

- Vostè ha canviat molt, mare.
- No sóc pas jo, filla. És el món el que ha canviat.

Es diuen mare i filla a La casa dels esperits d'Isabel Allende. Tot canvia massa de pressa, tot ha canviat massa de pressa durant els últims deu anys, i canviarà més encara en els deu propers. Prou per no saber on és l'eix de la teua vida, el meridià que et reconforta. Ets un apèndix de l'ordinador, de la televisió, del telèfon mòbil; un punt de contacte a través de l'e-mail. Vius en la virtualitat més ampla, on el que menys compta és el lloc físic: cada cop té menys a veure en quin lloc es troba aquest apèndix, el monitor de televisió, el lloc des d'on respon el mòbil o l'e-mail. El que val és la persona que, en els seus moviments, usa, domina, dona alè a les tecnologies.

"Això és molt excitant perquè ens pot dur cap a un nou renaixement al segle XXI: Veurem molta creativitat apareixent per totes bandes - com va passar al segle XV -...", diu Charles Handy. Després de l'època industrial, la postindustrial, com va fixar Alain Touraine. I quan ja ens semblava que viuríem dècades i dècades digerint aquesta nova etapa, ens trobem al final del segle XX i al començament del segle XXI que es produeix la "gran ruptura" a què es refereix Francis Fukuyama, la gran ruptura dels valors i els lligams socials que han imperat a les societats occidentals a mitjan segle XX, just quan les economies d'aquests països feien la transició de l'era industrial a l'era de la societat de la informació, a l'era de la societat del coneixement, gràcies a les "connexions tecnològiques, econòmiques i culturals".

Ara, després del gran període de ruptura, "l'ordre social tendeix a reorganitzar-se novament", diu Fukuyama. Joan Majó la defineix com l'era tecnològica i, lluny de la calma que veu Fukuyama, Majó la veu molt més traumàtica, aquesta transició, i encara més injusta. En cent anys haurem passat de la misèria generalitzada a una societat on comerciarem fonamentalment amb informació i lleure a l'abast de tothom. La majoria dels autors que cito habitualment en les meves classes de management a ESADE i arreu el món, amb Hamel i Prahalad al capdavant, consideren que el factor humà és l'únic capaç de produir un avantatge competitiu: els estris tecnològics i el capital cada cop marquen menys la diferència, són menys rellevants en una tasca determinada. La tecnologia es pot adquirir a bon preu a qualsevol indret d'occident. I, de diners, avui, a Europa i als Estats Units, als tipus d'interès des de fa uns anys i en el proper quinquenni almenys, n'hi ha amb

escreix. A l'última reunió dels business angels, organitzada pel CIDEM de la Generalitat de Catalunya, es van seleccionar deu projectes, algun dels quals de més de mil milions de pessetes, i es van presentar 150 inversors.

Al cap d'unes quantes setmanes, tots els projectes s'havien casat amb els seus inversors. Qualsevol idea de futur, amb un ésser creatiu motivat, troba els milions necessaris. L'últim ordinador de taula que m'he comprat, l'he adquirit en una botiga de Barcelona amb una idea de negoci i un emprenedor darrera; m'oblidava de dir que és de Reus. Per Lester Thurow, "quan comparem aquesta situació amb les batalles econòmiques del passat, la diferència essencial que trobem és que l'avantatge competitiu ara depèn de l'home. Una enquesta presentada fa poc indicava que, els financers, a l'hora d'adquirir empreses a Espanya, al Regne Unit i a França, la ràtio que més valoren és el capital humà, el valor dels equips i, en canvi, perd força la importància de la xifra de facturació de les empreses, l'índex de competitivitat, la fortalesa en determinats mercats. Aquests dos autors nord-americans que acabo de citar, l'un blanc i l'altre negre, ens esperonen sempre a imaginar el futur: "La meta és intentar imaginar un futur que sigui plausible: el futur que podem crear." I, quan semblava que ja ho sabíem tot o gaudíem del marc per entendre-ho tot, Warren Bennis ens diu que els líders del segle XXI "hauran d'assegurar-se que també estan constantment reinventant l'organització".

Reinventar el futur, diuen Hamel i Prahalad, i reinventar l'organització, ho diu Bennis. De tota manera, aquesta nova societat és una societat del coneixement i del lleure: del coneixement, perquè la matèria primera serà la informació i els coneixements, i del lleure, perquè la innovació s'haurà de centrar fonamentalment a generar productes i serveis de tota mena per satisfer les demandes d'ús del temps lliure que ens reclamen els consumidors. Cada cop més hores lliures, cada cop més dies de vacances. A l'últim estudi dels ociotipus que he dirigit a ESADE, el nombre d'hores que dediquen els espanyols al lleure cada dia ha crescut de 2,3 a 4,2, del 1999 al 2000; i el nombre de persones que no fan vacances s'ha reduït del 38 % al 20 %, en només tres anys. El proper mes de febrer, en el marc del Simposi Internacional de Turisme que dirigeixo anyalment a ESADE, i que per primer cop tindrà lloc paral·lelament a Porto i Barcelona, presentaré els resultats d'una recerca a escala europea precisament sobre aquest tema, i que revelen que francesos, anglesos, portuguesos, italians, espanyols i alemanys, un espai de turisme que aplega més del 35 % de tots els intercanvis de viatges del món, incrementen al mateix ritme les seves hores de lleure i de vacances. I aquesta nova societat del lleure reclama un nou concepte, un nou model de l'espai, de les empreses, de les ciutats. I tot això s'ha de fer a escala global sobre la base de grans empreses i a grans ciutats? John Naisbitt, el de les "Megatrends", amb qui vaig tenir el plaer de treballar fa uns quants anys i de realitzar conjuntament un vídeo, continua dient a qui el vol escoltar que "el petit és bonic, però el realment bonic en aquest context és l'escala apropiada". A l'edició castellana del meu llibre Gestió d'empreses de turisme i lleure.

L'art de provocar satisfacció, que està sortint aquests dies a la venda, he afegit un capítol referent a la dimensió. Cadascuna de les empreses de turisme i lleure, virtuals, en xarxa o presencials, ha de cercar la seva dimensió: les grans estan creixent a escala planetària, competeixen en tots els grans mercats; les fragmentades i petites cerquen la dimensió adient per competir en qualsevol nínxol, subsegment o segment. L'objectiu, escrit, és la

competitivitat, la capacitat d'innovar permanentment al servei de la satisfacció. Una població com la nostra té un lloc en la creativitat i la innovació permanent al servei de la satisfacció dels ciutadans que voten els seus representants cada quatre anys, i també al servei de la resta de persones que vulguin venir aquí a comprar productes, serveis, tecnologies i coneixement; que exportin, deslocalitzin i treballin en xarxa. La riquesa ja no cal que sigui exclusivament presencial; és difosa, compartida i generada en qualsevol indret. Qui és l'eixerit, estimat alcalde, estimades senyores i senyors, que està en condicions de negar-li a una ciutat com Reus un paper molt actiu dins la societat del coneixement i del lleure? Fa unes dècades, no se'ns enfadaran els amics de Salou; les idees per construir espais de lleure a la vora del mar van sortir de Reus: fins i tot els de Reus vam sentir com a pròpia aquella platja, no només pel fet que fos a prop.

Contemplo espais de lleure molt més amples per crear, i la intel·ligència de Reus, les persones idees i empenta(al capdavant. Un espai que aplega litoral, però sobretot cultura (com ara la Ruta del Cister, l'art romà, el modernisme(; esport (com ara camps de golf(; natura, (com ara el Delta de l'Ebre, la serra de Prades i els boscos de Poblet(; espais per a congressos i reunions com ara els palaus de congressos i fires de Reus i Tarragona(; rutes fluvials - fonamentalment la de l'Ebre(; parcs temàtic i de lleure - com ara Port Aventura i el que es construeix a MontblancÉ Tot això és un espai ideal amb capacitat de recepció de milions de persones cada any, que viatgen al llarg de tot l'any; ben estructurat, si s'acaben de generar les infraestructures necessàries per convertir recursos en productes turístics i de lleure. Planificar un espai "ecoinnovador", segons el concepte de Fussler, és a dir, un espai no basat en la seva presumible capacitat de càrrega real, com hem fet o hem mal fet al litoral, sinó amb el criteri de la capacitat de càrrega percebuda. Aquest model ens permetrà organitzar el territori de forma sostenible: amb rendibilitat econòmica a llarg termini per a tots els que hi intervenen, amb rendibilitat social i qualitat de vida per a tots els que hi viuen i amb rendibilitat mediambiental, que no és res més que l'equilibri entre l'home i l'espai.

Qui ha d'encapçalar aquest moviment a les comarques meridionals? Saps, alcalde, que sóc un enamorat de les teves idees de "destruir els campanars". Segueix per aquest camí, encara que alguns et diguin que sí i després no vagin pel mateix camí. És l'única manera que el capital més important que ha tingut Reus al llarg de la seva història - el capital humà- torni a brollar indefinidament. Un capital humà al llarg de la història, potser massa dispers pel món per culpa de no haver creat les infraestructures intel·lectuals i empresarials adients perquè es pogués quedar a casa. La llarga nòmina de reusencs en la història palesa la riquesa més important de la ciutat; el doctor Pere Anguera ens haurà d'interpretar, ell millor que ningú, perquè n'hi ha hagut tants o més a la diàspora que no pas s'han quedat a casa. Amb el Mestral no vam ser capaços de generar una organització que permetés que molts reusencs ens quedéssim a casa. Ha estat potser una constant històrica. Persones, coneixement, direcció per competències, criteris, valors, equip, formació permanent, motivació, iniciativa, sensibilitat, orientació al client, contactes, tracte, funció emprenedora, liderat, avaluació del compliment, compromís amb les persones: "el capital intel·lectual i la creació del valor", com diu Ceferí Soler, un excel·lent company professor d'estratègia de recursos humans a ESADE. En definitiva, l'organització que ens va faltar a Mestral. I de qui em puc refiar, jo (em deia l'altre dia el propietari d'una de les multinacionals catalanes de butxaca, en el moment de contractar gent? Al final, les

persones, tant en càrrecs de confiança, com en la resta de treballs, tenen unes característiques determinades per ocupar el lloc de treball i, sobretot - i cada vegada més -, tenen arrels, les reconeixen com a part de la seva identitat, estan equilibrades amb elles i amb els seus orígens. I quan penso en els valors i en les arrels, sigui on sigui, sempre acabo recordant la serenor d'aquells reusencs i d'aquells altres reusencs companys de la senyora Marina de Telègrafs: en recordo alguns com ara el senyor Sanahuja; el senyor Reviejo; el senyor Román, l'aquarel·lista; el senyor Baiges, el pintor; el senyor Abelló; el senyor Murillo; el senyor Ortells; el senyor Lluís Fernández, marit d'una cosina meva; el senyor Luis Pérez; el senyor Pepe Pérez; la senyora María José; la senyora Loli i la senyora Aurorita. I quan penso en els valors i en les arrels, sigui on sigui, sempre acabo recordant la serenor d'aquells reusencs i d'aquells altres reusencs companys de feina del senyor Enrique de l'estació de Reus-passeig de Mata: el senyor Maurel; el senyor López; el senyor Mansilla; el senyor Soler; el senyor Casasús; el senyor Del Val; el senyor Fandos; el senyor Aragonés; la senyora Aragonés; la seva filla; el senyor Llevat; el senyor Mas; el senyor Nila Fernández; el senyor Serra i el senyor Castellón.

Me'n deixo molts, per culpa de la memòria, però els seus fills i els seus nets, molts dels quals veig aquí, o els seus familiars, ens sentim cofois d'aquells reusencs i d'aquells altres reusencs. Eren gent de fiar. I torno avui a Reus i constato una altra vegada els canvis del meu poble. Els canvis per millorar que, des de fa molts anys, s'han produït sense mi. I em sento feliç en veure que millora. Jo canvio i tot canvia, cada cop a un ritme més frenètic. Controlo poques coses: potser algunes idees que he codificat per mitjà dels meus llibres o dels articles científics o de divulgació; els oients que t'escolten i algun que t'atura en una terminal d'aeroport dient que ells et segueixen cada dia; els alumnes que han esdevingut executius brillants o han creat les seves empreses i que un dia et vénen a demanar un consell; i para de comptar. Ni tan sols controlo la brillant carrera futbolística dels meus dos fills, en Robert i en Gerard al Club Esportiu Europa; i això que els meus dos fills ho fan millor que el Guardiola i l'Abelardo. A prop meu, les coses canvien a un ritme menor; i a través de trucades, espaiades, i dels amics, segueixo des de la llunyania l'evolució del meu poble. "Saps, el fulanoÉ", "Él'altre dia, al FortunyÉ", "Éel nou alcaldeÉ", "Éal Centre de LecturaÉ", "Éels xiquets de Reus han fet unÉ.", "Ésaps allò de la nova campana que enguany sonarà a les festes". Parlant de les campanes, mon germà gran, l'Enric, ha fet recuperar a mig Reus textos sobre aquesta campana, la campana dels gegants, perquè em llueixi aquest vespre. "Es diu també campana del Sant Bernat o dels quarts. En una triple filera de boniques lletres porta esculpida la llegenda lapidària següent: "Campana de Sant Bernat de Mas Calbó.

Feta en 1739 i renovada per disposició de l'Ajuntament de Reus en l'any 1819. JHp. Pomarol, campaner de la mateixa vila. Trenquen la lliçó de la vestidura ornamental del cos de la campana, i en llocs equidistats, 4 plafons rectangulars representants altres tantes imatges de sants (Sant Bernat, Sant Emigdi, Nostra Senyora de Misericòrdia, Sant March)". "La desventurada campana" mon germà continua recollint textos (aquest és un passatge del llibre de Pere Barrufet i Puig, editat a Reus, l'any 1953, per l'Associació d'Estudis Reusencs, edicions Rosa de Reus), "la desventurada campana té habitació de pobre: gairebé ni està a l'aixopluc. Li manca una bona llenca de brocal per culpa, diu la tradició, del bombardeig de Reus pel general Zurbano, l'11 de juny de 1843..." Va ser refosa després de la guerra del francès i ara, això ja ho diu el programa de festes d'enguany, restaurada i

inaugurat el seu so original per l'Ajuntament. Ara estic il·lusionat amb la tasca de tutorar el Pla Estratègic de Reus que m'ha demanat l'alcalde, i en tot allò que, des del meu petit forat de Gràcia on visc a Barcelona, o des del despatx 310, tercera planta, edifici 1 d'ESADE, pugui servir. Perquè, com deia abans, un és d'on és i d'on vol ser, i d'on són els seus afectes. I els meus afectes sempre han fet olor de fruita seca, de coca de cirera pel Corpus, de Centre de Lectura, de Campanaret, de modernisme ben precís de la Casa Navàs, de tomb d'arrabals, de poema de Xavier Amorós o de Gabriel Ferrater, de progressisme d'una ciutat, del meu poble: de Reus. I val a dir que els que no vivim allà on vam néixer ens haurem d'identificar cada cop més davant nosaltres mateixos per sentir-nos vius en l'era dispersa del coneixement i del lleure.

Gràcies per haver-me permès fer aquesta reflexió en veu alta abans que la tronada ofegui la meua veu.